

DOI <https://doi.org/10.32405/2308-3778-2023-27-1-80-89>

УДК 378. 22.015.01:7/9

ORCID ID <https://orcid.org/0000-0001-9332-612X>

Олександра Бондаренко,
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»,
м. Київ

ГРОМАДЯНСЬКИЙ КОМПОНЕНТ У СИСТЕМІ ШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ДАНІЇ ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ ОСОБИСТІСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ

Анотація. Метою статті є висвітлення специфіки та змісту громадянського компоненту в системі данської шкільної освіти, спрямованого на розвиток особистісного потенціалу учнів. У дослідженні використано такі методи, як-от: аналіз та узагальнення науково-педагогічних джерел з аналізованої проблеми; методи інтерпретації й узагальнення фактів щодо впровадження та змістового наповнення громадянської освіти в шкільній системі Данії, що забезпечує розвиток особистісного потенціалу учнів; монографічний метод – для логічного викладу здобутих результатів. З'ясовано, що громадянська освіта в Данії виникла в XIX столітті паралельно із системою формальної освіти в державі з метою сприяння формуванню данської національної ідентичності на основі національно-християнської етики. Наголошено, що поняття громадянської освіти є широко прийнятим та відображає ширші суспільні концепції данської демократії як спільного способу життя й консенсусного прийняття рішень, сприяє як формуванню національної ідентичності в молоді, так і її приналежності до глобалізованого світу. Зазначено, що в закладах загальної середньої освіти Данії, відповідно до традиції і закону, громадянська освіта, надаючи перевагу громадянським знанням і демократичним цінностям, базується на комплексному поєднанні навчальних, міжпредметних і позанавчальних компонентів. Окреслено змістово-цільове наповнення обов'язкового предмета «Суспільствознавство» в данських школах. Установлено, що данська освітня традиція освіти пов'язує громадянську освіту з основними положеннями німецької концепції *Bildung*, яка розуміє освіту як особистісний і культурний розвиток індивіда. Зроблено висновок, що інтегрування громадянського навчання й виховання в систему данської середньої школи, реалізуючись через предмети з громадянознавства, вивчення культурного різноманіття та формування громадянських цінностей, забезпечує підтримання демократичних засад данського суспільства загалом і певною мірою сприяє розвитку особистісного потенціалу учнів. Ефективність громадянської освіти в середній школі Данії в сучасних умовах визначається підготовленістю учнів до свідомої відповідальної діяльності на благо своєї країни.

Ключові слова: громадянські знання, громадянська освіта, громадянськість, демократичні цінності, міжпредметні теми, національна ідентичність, система шкільної освіти Данії.

© Олександра Бондаренко, 2023

Вступ. На тлі викликів XXI століття у сучасному світі загалом та в Україні зокрема, враховуючи сьогоденну військову агресію росії проти нашої країни, пріоритетом будь-якої країни проголошується формування свідомого, активного та відповідального громадянина. Громадянська освіта охоплює всі процеси, пов'язані з навчанням та вихованням, за допомогою яких окремі індивіди та групи людей навчаються критично мислити та взаємодіяти як члени політичних та/або культурних спільнот. Тому важливим убачається

здійснення аналізу позитивного зарубіжного педагогічного досвіду у цій сфері, який сьогодні може бути творчо переосмислений та застосований для вирішення багатьох проблем виховання відповідальних громадян українського демократичного суспільства.

Різні аспекти громадянської освіти досліджували українські (І. Бех, О. Джуринський, В. Жуковський, К. Журба, В. Пилиповський, Ю. Шаранова, І. Шкільна та ін.) та зарубіжні (Є. Бруун, Д. Кампбелл, У. Кілпатрик, А. Мун та ін.) науковці.

В українському науково-педагогічному дискурсі проблеми датської освіти висвітлено в працях В. Богачової (народні школи для дорослих), С. Федоренко (школи післябазової середньої освіти).

Мета та завдання. Метою статті є висвітлення специфіки та змісту громадянського компоненту в системі датської шкільної освіти, спрямованого на розвиток особистісного потенціалу учнів. Визначена мета передбачає розв'язання таких завдань: вивчити й узагальнити праці зарубіжних дослідників у сфері громадянської освіти в Данії; проаналізувати змістове наповнення громадянського компоненту у данській середній школі.

Методи дослідження. У дослідженні використовувалися такі методи: аналіз та узагальнення науково-педагогічних джерел з аналізованої проблеми; методи інтерпретації й узагальнення фактів щодо впровадження та змістового наповнення громадянської освіти у шкільній системі Данії, що забезпечує розвиток особистісного потенціалу учнів; монографічний метод – для логічного викладу здобутих результатів.

Результати дослідження. Міжнародні дослідники у межах проєкту «Новий барометр демократії» (new democracy barometer) дійшли висновку, що сьогодні Данія має найвищий рівень демократії у світі [12]. Команда цього проєкту простежила розвиток тридцяти найкращих демократій світу і зазначила, що найвищу якість демократії мають Данія, Фінляндія та Бельгія, а найнижчу – Велика Британія, Франція, Польща, Південна Африка та Коста-Ріка. Крім того, «Новий барометр демократії» не вказав на жодні ознаки кризи демократії. Під час цього проєкту було вивчено тридцять усталених демократій за дев'ятьма пунктами, з-поміж яких: захист особистої свободи; верховенство права; активна громадянська позиція; система стримувань і противаг; прозорість; політична участь і представництво; участь; конкуренція та здатність до реалізації демократичних рішень [12]. На думку дослідників, найвища позиція Данії щодо розвитку демократії узгоджується з її рейтингом як однієї з найбільш рівноправних і найменш корумпованих країн у світі. Це

також взаємопов'язано із загальною довірою датчан до своєї політичної системи та ключових осіб, які приймають рішення на регіональних і державному рівнях. Більше того, це міжнародне дослідження показує, що ключові принципи демократії заохочуються через датську систему навчання загалом і громадянську освіту підростаючого покоління зокрема [12].

Суголосним зазначеному вище виявилось Міжнародне дослідження щодо впровадження громадянської освіти в 38 країнах світу. Згідно з указаним вище дослідженням, датська учнівська молодь найкращим чином вирізняється з-поміж молоді інших країн у сфері розвиненого демократичного мислення та сформованої громадянськості. Міжнародне дослідження громадянської освіти, на основі відповідей датських школярів, також засвідчило, що освітнє середовище в Данії характеризується плюралістичністю думок, відкритістю й антиавторитарністю [12]. Один із науковців у цьому дослідженні, професор факультету освіти Орхуського університету (Aarhus University) Єнс Бруун (Jens Bruun) стверджує, що отримані результати Міжнародного дослідження громадянської освіти узгоджуються із загальною метою системи освіти в Данії, що надає молоді можливість розглядати різні точки зору та формувати власні думки, а також сприяє розвитку критичного мислення [2]. У Данії молоді люди повинні навчитися адаптуватися до цінностей суспільства: вони не лише вивчають суспільні цінності та демократичні принципи, а і піддають сумніву основні припущення, що лежать в їх основі [4].

За словами Єнса Брууна [1], вимір критичного мислення в датській освіті дуже важливий для демократії. Заохочуючи молодих людей до критичного ставлення до суспільства, вони, по суті, вчать брати відповідальність за власні права та обов'язки в суспільстві. Таким чином, датські школи практикують демократію в реальному процесі навчання і виховання.

Заохочуючи учнів відкрито обговорювати основні суспільні цінності, школи в Данії служать коліскою демократії. Закон Данії про початкову освіту стверджує, що школи повинні сприяти інтелектуальній свободі, рівності та демократії. Однак Єнс Бруун [1] зазначає, що демократія у світі поза школою також відіграє важливу роль у розвитку демократичних цінностей учнівської молоді. Оскільки молоді люди успадковують свої цінності з дому, зі школи та від взаємодії з суспільством, вони теж з часом передадуть свої цінності наступному поколінню. Таким чином, демократія виникає знизу та розвивається з

часом і, по суті, є способом життя [4].

На переконання данських дослідників освіти, у зазначеному сенсі громадянська освіта виникла в XIX столітті із самою системою формальної освіти в державі з метою сприяння формуванню данської національної ідентичності на основі національно-християнської етики [9]. У Данії лише в середині 1970-х рр. громадянське виховання підростаючого покоління було кардинально змінено в межах демократичного дискурсу як частина реформи початкової школи, яка була здійснена в 1975 р. З цього моменту прогресивна демократична освіта з виховання громадянських цінностей стала центральним нормативним орієнтиром датської освітньої системи в цілому, поступово охоплюючи всі рівні загальної освіти [3; 9].

Слід зазначити, що, коли в XIX ст. було створено офіційну датську шкільну систему, де початкова та неповна середня освіта були спрямовані на формування національно-культурної форми громадянськості. Основою для цього слугували: лютеранське християнство, додемократичні «патріотичні» чесноти та почуття, а також – із зростанням датського націоналізму після програних війн проти Німеччини (1848-51рр. та 1864 р.) – ідентифікація з датською нацією. Деякі з цих елементів, зокрема лютеранське християнство, були пом'якшені протягом XX ст., коли почала розвиватися все більш унітарна та всеохоплююча датська загальноосвітня школа. При цьому громадянська освіта була і залишається пріоритетною у школах Данії.

Саме поняття громадянської освіти є широко прийнятим і відображає ширші суспільні концепції датської демократії як спільного способу життя та консенсусного прийняття рішень (*folkestyre* або «народне правління»), сприяючи як формуванню національної ідентичності у молоді, так і її приналежності до глобалізованого світу. Разом з цим, громадянська освіта, що з'явилася ще наприкінці 1990-х рр., дедалі більше охоплює дискурс культурної та релігійної різноманітності. Політичний тягар тут полягав у вирішенні конфліктів та інтеграції цінностей на тлі національної ліберальної версії домінуючої культури (*Leitkultur*) у німецькому стилі, а не між- або мультикультуралізмі. Зазначені напрями спрямованості датської громадянської освіти залишаються в комплексній реформі школи, яка була здійснена протягом 2014 р., у загальній законодавчій базі та в інструкціях щодо шкільної навчальної програми.

Слід наголосити, що в данській освітній політиці концепція громадянськості (*medborgerskab*) у системі громадянської освіти відродилася наприкінці 1990-х рр. за

лівоцентристського уряду, що складався з соціал-демократичної партії (Socialdemokraterne) та соціально-ліберальної партії (Radikale Venstre). Цей уряд зобов'язав усі данські школи виховувати демократичні чесноти та почуття національної гідності серед учнів, зокрема шляхом залучення представників від учнівських колективів у всіх загальних шкільних радах та комітетах. Основним аргументом було занепокоєння датського лівоцентристського уряду тим, що світ стає все більше складнішим і швидко глобалізується, і у молодих людей глобальна ідентичність починає домінувати над національною. Тому Міністерство освіти Данії (Undervisningsministeriet) впровадило дві освітні директиви – «Освіта та спільнота» (Uddannelse og fællesskab) 1999 р. та «Цінності на практиці» 2000 р., – у яких наголошувалося на необхідності посилення громадянської освіти як ефективного засобу виховання гідних і відповідальних громадян не лише світу, а й своєї країни передусім. У цих документах стверджується, що бути хорошим громадянином, якого потребує успішно функціонуюча демократія, означає мати сформовану національну ідентичність та зобов'язання перед співгромадянами [5-6]. Фактично ці два освітньо-директивні документи об'єднують зміст понять демократії та нації. На переконання данських освітян, особиста свобода має сенс лише тоді, коли людина є частиною національної спільноти [5-6; 12].

У закладах загальної середньої освіти Данії, відповідно до традиції і закону, громадянська освіта базується на комплексному поєднанні навчальних, міжпредметних та позанавчальних компонентів. Так, у 2016 р. здійсненим у Данії дослідженням встановлено, що 93 % данських учнів здобувають громадянські знання під час вивчення соціальних і гуманітарних предметів. Для 81 % учнів громадянська освіта є загальношкільним підходом; для 70 % – вона повністю охоплена окремим предметом, а для 68 % – є складником усіх предметів [11]. Однак те, як школи впроваджують громадянську освіту, залежить від того, як вони оцінюють її різні компоненти. Датська освітня традиція освіти (особливо приблизно з 1975 по 1999 рр.) пов'язувала громадянську освіту з німецькою концепцією *Bildung*, яка розуміє освіту як особистісний та культурний розвиток індивідів. Загальноприйнятною є думка, що цей етос і надалі відіграє важливу роль у концепції демократичного розвитку (demokratsk dannelse) шкіл Данії. При цьому школи в цій країні схильні розглядати громадянські знання як важливі компоненти громадянської освіти, надаючи другорядного значення громадянському залученню та вихованню громадянських цінностей [11, с. 34]. Слід також зауважити, що громадянська освіта нерозривно пов'язана з формуванням

патріотичних почуттів і переконань учнівської молоді, які виявляються у повазі до своїх співвітчизників; гордості за культурні, економічні, науково-технічні досягнення рідної країни; турботі про майбутнє своєї країни, її благополуччя і процвітання; відповідальності перед громадою та державою [13-14].

Закон «Про освіту для народних шкіл» (Folkeskole – данська назва державної муніципальної початкової та неповної середньої школи) стверджує, що школа «має готувати учнів до участі, спільної відповідальності, прав і обов'язків у суспільстві свободи та демократії. Тому функціонування школи має відзначатися свободою духу, рівною вартістю та демократією [2; 10]. Цей Закон не надає подробиць щодо впровадження громадянської освіти в середній школі. Починаючи з 1993 р., у 8 і 9 класах учні вивчають обов'язковий предмет «Суспільствознавство» (Samfundsfag), що включає соціологію, політологію та економіку. Міністерство освіти рекомендує, щоб учні цих класів відвідували два уроки з цього предмету (по 45 хвилин) на тиждень протягом навчального року. Раніше цей навчальний предмет називався «Сучасне суспільство» (Samtdsorientering), введений в Закон про державну школу в 1975 р. [5]. «Суспільствознавство» ставить за мету розвиток необхідних для активної участі в демократичному суспільстві компетентностей, сприяння критичному мисленню та виховання демократичних цінностей учнівської молоді. Змістове наповнення цього предмету, без жодних вимог щодо пріоритету місцевих, національних, регіональних чи глобальних вимірів, охоплює такі тематичні площини, як-от [11]:

1. Політика: демократія, політична система, партії, ідеології, ЗМІ та політика, Європейський Союз і Данія, міжнародна політика.

2. Економіка: особисті фінанси, поведінка споживачів, соціальна держава, ринкова економіка, стійкість з соціологічної точки зору.

3. Соціальне життя і культура: соціалізація, культура, соціальна диференціація (рівність і нерівність).

4. Методи вивчення функціонування суспільства добробуту: комунікація, збір інформації, статистика.

«Суспільствознавство» є одним із шести гуманітарних предметів, які не передбачають обов'язкових кінцевих контрольних заходів. Натомість кожного навчального року після 9 класу один із шести гуманітарних предметів розігрується за допомогою жеребкування задля обрання для іспиту. Якщо «Суспільствознавство» обирають під час цього розіграшу, то учні

повинні підготувати певний продукт (наприклад, фільм, плакат, статтю тощо) стосовно певної, обраної суспільної проблеми, щоб представити його під час усного іспиту [6].

Навчальний предмет «Датська мова» також включає деякі змістові аспекти, потенційно пов'язані з громадянською освітою, зокрема такі, як сприяння особистій та культурній ідентичності, а також певні питання етичного та історичного контексту буття людей. Деякі історичні, національні, культурні, релігійні чи економічні аспекти інших предметів можуть викладатися у спосіб, що також стосується громадянської освіти. Наведемо два приклади з предмету «Історії», що охоплюють вивчення Конституції Данії 1849 р. та історію отримання жінками прав голосувати (1915 р.). Також визначено три так звані «обов'язкові міжпредметні теми» (mandatory cross-subject themes), пов'язані з громадянською освітою, але без обов'язкової кількості відведених на їхнє вивчення уроків, як-от: інновації та підприємництво; ІТ та ЗМІ; розвиток комунікативної компетентності [7-8]. Ці теми інтегровані в існуючі обов'язкові предмети та певною мірою забезпечують ефективний розвиток особистісного потенціалу учнів.

Обговорення. Вивчення громадянської освіти у контексті освітнього процесу у датських школах є комплексним і багатоаспектним. Хоча громадянська освіта в Данії, як і всюди в Європі, все частіше обговорюється у зв'язку з різноманітним, викликаним імміграцією, її вищевказаний громадянський компонент аж ніяк не є безперечними в освітніх колах країни, не кажучи вже про датську шкільну практику. Деякі освітяни (і багато політиків) вважають громадянську освіту опорою, що ґрунтується на ідентичності та національних цінностях проти мультикультурних порушень культурної єдності в країні, і розглядають демократичний елемент переважно як усталену національну віру, яку в односторонньому порядку нав'язують новоприбулим. Проте інші, для яких демократичний елемент є насамперед категорією дидактичної практики, розглядають громадянську освіту як засіб для більш інклюзивних процесів міжкультурного діалогу, що однаковою мірою залучають усіх без винятку учнів, з меншин у тому числі, та які розробляють саму категорію громадянськості [3-4].

Висновки. Отже, інтегрування громадянського навчання і виховання у систему датської середньої школи, реалізуючись через предмети із громадянознавства, з вивчення культурного різноманіття та формування громадянських цінностей, забезпечує підтримання демократичних засад датського суспільства загалом та певною мірою сприяє розвитку

особистісного потенціалу учнів. Ефективність громадянської освіти у середній школі Данії в сучасних умовах визначається підготовленістю учнів до свідомої відповідальної діяльності на благо своєї країни.

Перспективу подальших наукових розвідок у цьому напрямі вбачаємо в дослідженні процесуальних особливостей освітнього процесу з громадянської освіти у датській середній школі сьогодні.

Список використаних джерел

1. Bruun J. Civic and Citizenship Education in Denmark 1999–2019: Discourses of Progressive and Productive Education. Influences of the IEA Civic and Citizenship Education Studies / B. Malak-Minkiewicz and J. Torney-Purta (Eds.). Copenhagen, Denmark : U-press, 2021. P. 49–62. <https://doi.org/10.1007/978-3-030-71102-3>
2. Fedorenko S. Pedagogical phenomenon of the Danish Efterskole. *Порівняльно-педагогічні студії*. 2019. № 1 (37). P. 20–27. <https://doi.org/10.31499/2306-5532.1.2019.155036>
3. Haas C. Citizenship education in Denmark: Reinventing the nation and/or conducting multiculturalism(s)? *London Review of Education*. 2008. № 6 (1). P. 59–69. <https://doi.org/10.1080/14748460801889902>
4. Hoelgaard T. A. Danish education fosters young super-democrats. *Study in Denmark*. URL: <https://studyindenmark.dk/news/danish-education-fosters-young-super-democrats>
5. Ministry of Education. Learning Democracy. Copenhagen, Denmark: Ministry of Education (Undervisningsministeriet), 2008. URL: <https://www.uvm.dk/publikationer/engelsksprogede/2008-learning-democracy>
6. Ministry of Education. Vejledning til folkeskolens prøve med selvvalgt problemstilling i historie, samfundsfag og kristendomskundskab – 9 klasse. Copenhagen, Denmark: Ministry of Education (Undervisningsministeriet), 2018.
7. Ministry of Education. Mandatory Topics (outside subjects). Copenhagen, Denmark: Ministry of Education (Undervisningsministeriet), 2018. URL: <https://uvm.dk/folkeskolen/fag-tmetal-og-overgange/fag-emnerog-tvaergaaende-temaer/obligatoriske-emner>
8. Ministry of Education. Mandatory Cross Subject Themes. Copenhagen, Denmark: Ministry of Education (Undervisningsministeriet), 2018. URL: <https://uvm.dk/folkeskolen/fag-tmetal-og-overgange/fag-emnerog-tvaergaaende-temaer/tvaergaaende-temaer>
9. Mouritzen P. The resilience of citizenship traditions. Civic integration, in Germany, Great Britain and Denmark. *Ethnicities*. 2013. № 13 (1). P. 86–109.
10. Retsinformaton. Folkeskoleloven [Folkeskole Act] 2017. URL: <https://www.retsinformaton.dk/forms/R0710.aspx?id=196651>
11. Schulz W., Ainley J., Fraillon J., Losito B., Agrusti G., Friedman T. Becoming citizens in a changing world. IEA International Civic and Citizenship Education Study 2016 International report. Cham, Switzerland: Springer, 2018. <https://doi.org/10.1007/978-3-319-73963-2>
12. University of Zurich. Denmark, Finland and Belgium have best democracies, experts say. *Science Daily*. 2011. URL : www.sciencedaily.com/releases/2011/01/110127090533.htm
13. Федоренко С. В. Теорія і методика формування гуманітарної культури студентів вищих навчальних закладів США. Дисертація на здобуття ступеня доктора педагогічних наук. Київ, 2017. 551 с.
14. Федоренко С. В. Громадянська освіта бакалаврів у вищій школі США. *Український педагогічний журнал*. 2018. № 4. С. 13–21. <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2018-4-13-21>

References

1. Bruun, J. (2021). Civic and Citizenship Education in Denmark 1999–2019: Discourses of Progressive and Productive Education. B. Malak-Minkiewicz & J. Torney-Purta (Eds.), *Influences of the IEA Civic and Citizenship Education Studies* (pp. 49–62). Copenhagen, Denmark: U-press. <https://doi.org/10.1007/978-3-030-71102-3>
2. Fedorenko, S. (2019). Pedagogical Phenomenon of the Danish Efterskole. *Comparative Educational Studies*, 1(37), 20–27. <https://doi.org/10.31499/2306-5532.1.2019.155036>
3. Haas, C. (2008). Citizenship education in Denmark: reinventing the nation and/or conducting multiculturalism(s)? *London Review of Education*, 6(1), 59–69.
4. Hoelgaard, T. A. (n. d.). Danish education fosters young super-democrats. *Study in Denmark*. Retrieved from <https://studyindenmark.dk/news/danish-education-fosters-young-super-democrats>
5. Ministry of Education. (2008). *Learning Democracy*. Copenhagen, Denmark: Ministry of Education (Undervisningsministeriet). Retrieved from <https://www.uvm.dk/publikationer/engelsksprogede/2008-learning-democracy>
6. Ministry of Education. (2018a). Vejledning til folkeskolens prøve med selvvalgt problemstilling i historie, samfundsfag og kristendomskundskab – 9 klasse. Copenhagen, Denmark: Ministry of Education (Undervisningsministeriet).
7. Ministry of Education. (2018b). *Mandatory Topics (outside subjects)*. Copenhagen, Denmark: Ministry of Education (Undervisningsministeriet). Retrieved from <https://uvm.dk/folkeskolen/fag-tmetal-og-overgange/fag-emnerog-tvaergaaende-temaer/obligatoriske-emner>
8. Ministry of Education. (2018c). *Mandatory Cross Subject Themes*. Copenhagen, Denmark: Ministry of Education (Undervisningsministeriet). Retrieved from <https://uvm.dk/folkeskolen/fag-tmetal-og-overgange/fag-emnerog-tvaergaaende-temaer/tvaergaaende-temaer>
9. Mouritzen, P. (2013). The resilience of citizenship traditions. Civic integration, in Germany, Great Britain and Denmark. *Ethnicities*, 13(1), 86–109.
10. Retsinformaton. (2017). *Folkeskoleloven [Folkeskole Act]*. Retrieved from <https://www.retsinformaton.dk/forms/R0710.aspx?id=196651>
11. Schulz, W., Ainley, J., Fraillon, J., Losito, B., Agrusti, G., & Friedman, T. (2018). *Becoming citizens in a changing world. IEA International Civic and Citizenship Education Study 2016 International Report*. Cham, Switzerland: Springer. <https://doi.org/10.1007/978-3-319-73963-2>
12. University of Zurich. (2011). Denmark, Finland and Belgium have best democracies, experts say. *ScienceDaily*. Retrieved from www.sciencedaily.com/releases/2011/01/110127090533.htm
13. Fedorenko, S. V. (2017). *Teoriia i metodyka formuvannia humanitarnoi kultury studentiv vyshchikh navchalnykh zakladiv SSHA* [Theory and methods of formation of liberal humanistic culture of students of higher educational institutions of the USA]. (Doctoral Dissertation in Education, Kyiv).
14. Fedorenko, S. V. (2018). Hromadianska osvita bakalavriv u vyshchii shkoli SSHA [Civic education of Bachelors in higher education in the USA]. *Ukrainian Pedagogical Journal*, 4, 13–21. <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2018-4-13-2>

Oleksandra Bondarenko,
National Technical University of Ukraine
“Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute,
Kyiv

CIVIC COMPONENT IN THE DENMARK SCHOOL EDUCATION SYSTEM AS A FACTOR OF DEVELOPING STUDENTS’ PERSONALITY POTENTIAL

Abstract. *The purpose of the article is to highlight the specifics and content of the civic component in the Danish school education system, aimed at developing the personality potential of students. The research exploited such methods as: analysis and generalization of scientific and pedagogical sources on the analyzed problem; methods of interpretation and generalization of the facts regarding the implementation and content of civic education in the Danish school system, which ensures the development of the personality potential of students; monographic method – for a logical presentation of the obtained results. It has been found that civic education in Denmark arose in the 19th century with the very system of formal education in the state with the aim of promoting the formation of Danish national identity based on national Christian ethics. It is emphasized that the concept of civic education is widely accepted and reflects the broader social concepts of Danish democracy as a common way of life and consensual decision-making, contributing to both the formation of national identity of young people and their belonging to the globalized world. It is noted that in the institutions of general secondary education in Denmark, in accordance with tradition and law, civic education, giving priority to civic knowledge and democratic values, is based on a complex combination of educational, interdisciplinary and extracurricular components. The content and purpose of the compulsory subject “Social Studies” in Danish schools is outlined. It has been established that the Danish educational tradition of education connects civic education with the main provisions of the German concept of Bildung, which understands education as the personal and cultural development of an individual. It was concluded that the integration of civic education in the Danish secondary school system, implemented through civic subjects, the study of cultural diversity and the formation of civic values, ensures the maintenance of the democratic foundations of Danish society in general and to some extent contributes to the development of the personal potential of students. The effectiveness of civic education in secondary schools in Denmark in modern conditions is determined by the preparation of students for conscious responsible activities for the benefit of their country.*

Key words: *civic knowledge, civic education, citizenship, democratic values, interdisciplinary topics, national identity, Danish school education system.*

Стаття надійшла до редакції 15.09.2023.
Стаття прийнята до публікації 30.09.2023.